

Ключевые слова: переводческая компетенция, методы, система упражнений, методика преподавания перевода, учебный процесс

GENERAL ASPECTS OF METHODOLOGY OF TEACHING TRANSLATION

O. V. Babenko, N. A. Shostak

Abstract. The article deals with the research of methodology of teaching translation, namely the analysis of practical teaching methods of translation and the system of exercises aimed at the formation of the translation competence of future translators. The authors have paid attention to the importance of formation of translation competence. The analysis of the scientific and methodological literature helped the researchers identify the effective teaching methods of translation and select a system of exercises which can be used during the training process.

Considerable attention is paid to the fact that becoming a professional translator is not an easy task. The use of the methods and a system of exercises mentioned in the paper would be helpful in the process of intense studying. Thus, suggested ways can be efficiently used. It is recommended for Ukrainian educational institutions to reconsider their educational curricular in order to apply international educational systems as successfully as possible.

The general aspects of translation teaching methods are determined through the generalization of experience training translators offered by scientists. We come to the conclusion that the integrated use of various forms and methods of students' training activity will motivate their hard work and facilitate the development of the future teachers' competence.

The goal determines the following tasks: to consider methods of formation of translation competence as well as methods of teaching translation.

Keywords: translation competence, methods, a system of exercises, methodology of teaching translation, training process

УДК 811.112.24

ЕКОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДУ

В. В. МІНАКОВ, кандидат філологічних наук, доцент,

Ю. В. ЗАГОРА, студентка магістратури,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Email: zagora_julja@ukr.net

Анотація. У статті визначається коло ключових теоретичних понять і проводиться відбір методик, необхідних для аналізу екологічної лексики в перекладацькому аспекті, а також наводиться перекладацька класифікація екологічної лексики, специфіка перекладу екологічної лексики в різних типах текстів екологічної тематики.

Мета дослідження полягає у виявленні специфіки перекладу екологічної лексики в різних типах текстів екологічної тематики. Особливості перекладу екологічної лексики залежать від типів текстів екологічної тематики і статусу екологічної лексики (екологічні терміни, екологічні реалії, екологічні символи,

екологічні терміни-концепти). За способом перекладу такі відповідники поділяються на три групи: транскодування, кальки, тлумачення значення.

Ключові слова: екологічна лексика, текст екологічної тематики, екологічний дискурс, переклад

Актуальність. На сьогоднішній день особливу увагу лінгвісти приділяють екологічній проблематиці, оскільки безпечне навколишнє середовище є однією з головних цінностей. Насамперед вивчено особливості формування екологічної терміносистеми української мови, термінотворчих процесів та тематичних груп екологічної терміносистеми, що просліджується в роботах С. В. Овсейчик, Т. А. Алесенко, І. Г. Гусева, Н. Г. Кантишева, М. А. Ков'язина, О. М. Іванишин. В дослідженнях Є. Г. Балюти, Ю. А. Зацного, І. О. Розмаріци розглянуто інноваційні процеси в лексиці екологічної сфери, розкрито особливості комунікації у сфері екології, виділено концептуальну базу екологічного дискурсу, встановлено його комунікативні моделі. Окремі аспекти екологічного дискурсу привертають увагу українських та російських лінгвістів, що досліджують його на матеріалі англійської мови (С. В. Баранова, Н. А. Красильникова, С. Н. Семенова, Л. В. Сологуб, О. Г. Хитрова), німецької мови (О. В. Іванова, З. І. Ломіліна, І. Н. Рогожникова), та французької мови (В. В. Колошьян).

Мета дослідження полягає у виявленні специфіки перекладу екологічної лексики в різних типах текстів екологічної тематики.

Об'єктом дослідження є специфіка перекладу екологічної лексики в текстах різного типу екологічної тематики.

Предмет дослідження – способи та прийоми перекладу екологічних термінів, екологічних реалій, екологічних символів, екологічних термінів-концептів у різних типах текстів екологічної тематики.

Методи дослідження. Мета і завдання роботи, а також специфіка об'єкта дослідження зумовили вибір методів дослідження. Основним методом слугував *зіставний* метод аналізу оригіналів і перекладів текстів екологічної тематики. Крім того, у роботі використано *дефінітивну методуку; тезаурусну методуку; методуку інтерпретації символів; контекстологічний аналіз; концептуальний аналіз; елементи кількісного аналізу.* Усі зазначені методуки аналізу, адаптовані до завдань теорії та практики перекладу, формують систему, яка становить надійне підґрунтя перекладацького аналізу оригіналів і перекладів екологічної лексики в текстах різного типу.

Поняття «екологія» вважається комплексною наукою про виживання в навколишньому середовищі. Це поняття співвідноситься з екологічною терміносистемою, що насамперед обслуговує вузькоспеціальну галузь екологічних знань і утворює базовий корпус екологічної лексики [3, с.124].

Кількість термінологічної лексики постійно зростає. До такої лексики належать усі слова, що об'єднуються в мові під загальною назвою – терміни. Терміном називається спеціальне слово або словосполучення, що вживається для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання — науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва, економіки тощо [7, с.53].

Передача німецьких термінів на українську мову вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад. При передачі екологічної літератури з німецької мови на українську важливе значення має взаємодія терміну з контекстом. Таким чином легше дізнатися значення слова.

Спірними залишаються питання виявлення й диференціації екологічної лексики, а також принцип системності при перекладі екологічної лексики.

Основною сферою функціонування екологічної лексики є екологічний дискурс. Соціокультурна специфіка екологічного дискурсу виявляється в таких його ознаках, як динамічність і неоднорідність, що призводить до зростання частоти вживання екологічної лексики та збільшення гнучкості валентності її одиниць [4, с.134].

З позицій перекладу в екологічній лексиці виділяємо:

1) екологічні терміни (*Lebensraum, Taupunkt, метабіоз, ґрунтотворний процес*);

2) екологічні реалії (*Karfreitag Erdbeben, Alaska Ölpest, чорнобильці, восточно-уральський радиоактивний след*);

3) екологічні символи, що з огляду на національно-культурну зумовленість можуть бути етноспецифічними (*der Unfall im Kernkraftwerk, аварія на Чорнобильській АЕС*) й універсальними (*der nuklearen Winter, die globale Erwärmung, die Mutter Erde*);

4) екологічні терміни-концепти (*der Naturschutz, природокористування, антропогенна пустеля, стихійне лихо*).

Частина екологічної лексики, з якою достеменно обізнані лише вчені-екологи, називається вузькоспеціальною, тобто не належить до загальноживаної лексики й використовується тільки в наукових текстах, розрахованих на фахівців, представлена переважно термінами. Водночас чимало одиниць екологічної лексики залежно від контексту можуть перетворюватися з терміна на реалію чи навпаки. Отже, в кожному конкретному випадку для адекватного перекладу таких одиниць екологічна лексика проходить етап передперекладацького аналізу вихідного тексту.

В першу чергу особливості перекладу екологічної лексики залежать від типів текстів екологічної тематики і статусу екологічної лексики (екологічні терміни, екологічні реалії, екологічні символи, екологічні терміни-концепти).

Словникова стаття вирізняється з-поміж спеціальних текстів екологічної тематики спеціального словника, оскільки є найбільш жорстко детермінованим типом тексту. При перекладі словникової статті обов'язковим є відтворення її інформативної функції, оскільки одиниці екологічної лексики, які в інших текстах можуть функціонувати як екологічні реалії, екологічні символи, екологічні терміни-концепти виступають у словниковій статті власне термінами.

Анотація є жорстко детермінованим типом тексту, який має відповідати загальним вимогам до наукового дискурсу, а також має власні текст-типологічні особливості, такі як невеликий обсяг, лаконічність викладу, відсутність емотивних, асоціативних та образних елементів [1, с.86]. В анотації є присутніми екологічні терміни, що варіативно представлені на всіх сильних позиціях тексту, а екологічні символи в анотаціях майже не фігурують. Одиниці екологічної лексики, які функціонують в інших типах текстів як символи, в анотаціях втрачають символічне значення, тобто набувають статусу терміну. В даному типі тексту відсутні екологічні терміни-концепти, оскільки вони функціонують тут як власне терміни. Основною вимогою при перекладі анотації вважається збереження інформативності й термінологічності.

Проміжне положення між спеціальними й неспеціальними текстами екологічної тематики посідає екологічний звіт, оскільки різні типи звітів можуть адресуватися як професіоналам, так і непрофесіональному читачеві. Відповідно до цього тематичний контекст впливає на розподіл одиниць екологічної лексики різного статусу. Екологічні терміни переважають у тих частинах звітів, де наводяться технічні описи і статистичні дані.

Важливу роль також відіграє критерій оцінності. Дотримання критеріїв термінологічності й аксіологічності при перекладі текстів цього типу варіативне й облігаторне, а дотримання критеріїв етноспецифічності й символічності варіативне й факультативне [2, с. 113].

Звертаючи увагу на екологічні терміни-концепти у кожному конкретному тексті існує можливість виявити домінантні елементи певної лінгвокультурної картини світу [5, с. 77]. Після цього можемо визначити пріоритети, якими зумовлена вербальна об'єктивація цих елементів. Завдяки цьому перекладач обирає адекватну стратегію відтворення того або іншого терміну-концепту під час перекладу конкретного тексту. Процес пошуку адекватних перекладацьких відповідників є нелегким. Він ускладнюється через те, що ціннісний компонент екологічних термінів-концептів може бути як позитивним (*Umweltschutz, Ressourcenschonung, Rehabilitation, екобаланс, екорозвиток, екологічна безпека*), так і негативним (*Erschöpfung, Umweltverschmutzung, радіація, екологічна катастрофа, ядерний вибух*). Це й визначає їх місце на шкалі екологічних цінностей. Але з іншого боку, кількість можливостей при виборі певного відповідника в кожному конкретному випадку збільшується.

З урахуванням вимог до перекладу термінів при трансляції термінів у спеціальних текстах екологічної тематики використовуються переважно інваріантні чи варіантні відповідники, зафіксовані у спеціальних словниках. За способом перекладу такі відповідники поділяються на три групи:

1. **Транскодування** (транскрипція і транслітерація) найчастіше застосовується в тих випадках, коли терміни складаються з інтернаціональних терміноелементів латинського чи грецького походження (*cytotoxicity – цитотоксичність – цитотоксичность, genovariation – геноваріація – геновариация, reacclimatization – реакліматизація – реакклиматизация, nutrient – нутрієнт – нутриент*).

2. **Кальки**: 1) поморфемні (*microsubspecies – мікропідвид – микроподвид, photocontrol – фоторегуляція – фоторегуляция*); 2) семантичні (*wintering area – місце зимування – место зимовки, dystrophic lake – дистрофне озеро – дистрофное озеро, license for useful mineral development – ліцензія на розробку корисних копалин – лицензия на разработку полезных ископаемых*).

3. **Тлумачення значення / описовий переклад / дескриптивна перифраза** (*harmosis – адаптивна реакція організму на дію зовнішнього середовища, biolator – круглий аеротенк з концентричним зовнішнім відстійником, genecology – генетика популяцій з урахуванням їхніх екологічних ніш, rawin – визначення параметрів вітру за допомогою методу радіолокації*).

Дескриптивна перифраза домінує при перекладі екологічних термінів, що не мають словникових відповідників, наприклад: *body burden – вміст радіонуклідів у тілі людини; bioventing – вентилювання забруднених ґрунтових вод для стимуляції мікробіологічного розкладання*).

Периферією екологічної лексики у спеціальних текстах екологічної тематики є екологічні реалії. У словникових статтях спеціальних словників домінантні типи реалій представлені: 1) назвами національних природоохоронних і дослідницьких організацій: *der Bodenschutzdienst der Landwirtschaftsministerium – Служба охорони ґрунтів Міністерства сільського господарства*; 2) назвами національних законодавчих документів, що регулюють природоохоронну діяльність, техногенний і / або антропогенний вплив на довкілля: *Ölverschmutzungsgesetz – Закон про забруднення нафтою, 1990 р.*; 3) назвами національних природоохоронних проектів і програм: *Staatsprogramm für den Schutz der Zugvögel – Державна програма по захисту перелітних птахів*.

Завдяки наведеним прикладам можна побачити, що способом відтворення таких реалій обрано комбіновану реномінацію, яка складається з лексичної кальки у сполученні з дескриптивною перифразою або лексичної кальки та ампліфікації, залучених із метою введення до тексту перекладу вказівки на місце і час. Таким чином досягається максимальна інформативність перекладу.

Особливу групу одиниць екологічної лексики, що є представленою в спеціальних текстах екологічної тематики, становлять назви великих природних катаклізмів, техногенних аварій і катастроф [6, с.231]. Такі одиниці екологічної лексики у спеціальних словниках здебільшого перекладаються шляхом комбінованої реномінації, що містить кальку й дескриптивну перифразу, або кальку й коментар із відомостями про характер аварії та її час і місце.

У неспеціальних типах текстів адекватне відтворення екологічних лінгвоконцептів можна отримати дотримуючись не так спеціальних, як загальних вимог до перекладу текстів зазначених типів.

Висновки і перспективи. Отже, результати дослідження відкривають широкі перспективи для подальшого вивчення проблем вибору перекладацьких стратегій і тактик. Домінування певних видів екологічної лексики ставить перед перекладачем різні завдання, пов'язані з частотою уживання екологічних лексем й адекватністю їх відтворення не лише в текстах екологічного дискурсу, а й у текстах суміжних дискурсів.

Список використаних джерел

1. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього середовища [Текст] / В.С. Джигирей. — К.: Знання, 2000. — 203 с.
2. Дяков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти [Текст] / Олександр Володимирович Дяков, Тарас Романович Кияк, Зоя Борисівна Куделько. — К.: Вид.дім «КМ Academia», 2000. — 218 с.
3. Екологія: Тлумачний словник [Текст] / [уклад. Мусієнко М. М. та ін.]. — К.: Либідь, 2004. — 376 с.
4. Иванова Е. В. К проблеме исследования экологического дискурса [Текст] / Е. В. Иванова // Политическая лингвистика. — Екатеринбург, 2007. — Вып. 3(23). — С. 134-138.
5. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования [Текст] / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: сб. науч. трудов. — Воронеж: ВГУ, 2001. — С. 75 - 80.
6. Руденко Н. С. Экологическая лексика как объект перевода: теоретический и методологический аспекты [Текст] / Н.С. Руденко // Південний архів. Філологічні науки : Зб. наук. праць. — Херсон : Вид-во ХДУ, 2004. — Вип. XXIV. — С. 230-234.
7. Циткина Ф.А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения) [Текст]. — Львов: изд-во при Львовский гос. ун-те изд. объединения «Вища школа», 1988. — 157 с.

References

1. Dzhygyrej V.S. (2000). Ecologija ta ochorona navkolyshnjogo seredovyscha [Ecology and environment] / V.S. Dzhygyrej, K.: Znannja, 203.
2. Dyakov A. (2000). Osnovy terminotvorennja, semantichny i sociolinguistichni aspektu [Fundamentals of terminology, semantic and sociolinguistic aspects]/ Alexander Dyakov, Taras Romanovich Kyyak, Zoya Borysivna Kudelko. K .: Vyd.dim «КМ Asademia», 218.

3. (2004). Ekologiya: Slovnyk [Environment: Glossary] / [wklad. Musienko M. et al.]. K.: Lybid, 376.

4. Ivanova E.V. (2007). K probleme issledovaniya ekologicheskogo discoursa [On the problem of the study of environmental discourse] / E.V. Ivanova // Politicheskaja linguistica. Ekaterinburg, Vyp. 3 (23), 134-138.

5. Karasik V.I. (2001). Lingvokulturnij concept kak edynica issledovaniya [linguocultural concept as a unit of study] / V.I. Karasik, G.G. Slyshkin // Metodologicheskije problemu cognitivnoj linguisticy: Sb. nauchnyh trudov. Voronezh: VSU, 75 - 80.

6. Rudenko N.S. (2004). Ekologicheskaja lexica kak object perevoda: theoreticheskij i metodologicheskij aspektu [Environmental lexicon as an object of translation: theoretical and methodological aspects] / N.S. Rudenko // Pivdennyj Archiv. Filologichni nauky: Sb. naukovykh prac. Kherson: Vydavnytstvo KSU, Vip. XXIV, 230-234.

7. Citkin F.A. (1988). Terminologija i perevod (k osnovam sopostavytelnogo terminovedenija) [Terminology and Translation (to the basics of benchmarking of terminology)]. Lviv: Isdatelstvo pry Lvivskom un-te izd. objedynenija «Vishcha Schkola», 157.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА КАК ОБЪЕКТ ПЕРЕВОДА

В.В. Минаков, Ю.В. Загора

Аннотация. В статье определяется круг ключевых теоретических понятий и проводится отбор методик, необходимых для анализа экологической лексики в переводческом аспекте, а также предлагается переводческая классификация экологической лексики, специфика перевода экологической лексики в различных типах текстов экологической тематики.

Цель исследования заключается в выявлении специфики перевода экологической лексики в различных типах текстов экологической тематики. Особенности перевода экологической лексики зависят от типов текстов экологической тематики и статуса экологической лексики (экологические термины, экологические реалии, экологические символы, экологические термины-концепты). По способу перевода такие соответствия делятся на три группы: транскодирования, кальки, толкование значения.

Ключевые слова: экологическая лексика, текст экологической тематики, экологический дискурс, перевод

ENVIRONMENTAL LEXIS AS AN OBJECT OF TRANSLATION

V. V. Minakov, Y. V. Zagora

Abstract. The article considers key theoretical concepts and selects the methods necessary for ecological vocabulary analysis in the aspect of translation. The author describes translational classification of ecological vocabulary, specific of the translation of environmental vocabulary in the different types of the texts of environmental issues.

The goal of the study is to identify the specific environmental translate of ecological vocabulary in different types of texts environmental issues. Features environmental of vocabulary during the translation depend on the types of ecological texts and status of environmental vocabulary (environmental terms, environmental realities and environmental characters, ecological terms-concepts). By way of translation the equivalents are divided into three groups: transcoding, tracing paper, interpretation of meaning.

The establishment, development and operation of the German environmental terminology is directly related to the formation and development science itself. German

environmental terminology is a system that has all the necessary word-formation, morphological and syntactic and semantic tools for their development and completion.

The main features of environmental terminology based on its versatility, the terms may be relative or absolute, have in its structure many classic terminological elements and vocabulary of modern foreign languages, and a large number of common or general scientific vocabulary.

Keywords: *ecological vocabulary, ecological text, environmental discourse, translation*

УДК 811.112.24

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЧЕНЬ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

В. В. МІНАКОВ, кандидат філологічних наук, доцент,

Б. С. ЗАЩИПАСЬ, студентка магістратури,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Email: bogdankazas4ipas@yandex.ua

Анотація. *У статті розглянута характеристика простих та складних речень, їх відмінності при перекладі на українську мову, оскільки уміння правильно скласти речення є запорукою досвідченого перекладача. У сучасному перекладознавстві накопичено певний досвід аналізу речень, вони описані із формально-граматичної точки зору. Насамперед дається характеристика дієслівних форм, що вживаються в умовних конструкціях. Тому досліджено способи перекладу речень з англійської та німецької мови на українську.*

Ключові слова: *переклад, просте речення, складне речення, складносурядне речення, складнопідрядне речення*

Актуальність представлено дослідження зумовлена спрямуванням сучасних перекладознавчих досліджень на комплексний підхід до подолання граматичних труднощів перекладу.

Нині ми живемо і розвиваємося в постійно мінливому світі. Як ніколи раніше, створені сприятливі умови для взаємодії різних культур і народів. Але на шляху до розуміння представників інших культур встає безліч мовних і культурних бар'єрів. Подолати їх допомагає переклад. Безумовно, його роль для людства величезна. Переклад забезпечує одномоментні і довготривалі контакти між людьми, сприяє обміну інформацією самого різного характеру, але найголовніше – він допомагає людям зблизитися, зрозуміти один одного. У наш час перекладацькі зв'язки охоплюють майже всі сфери людської діяльності. Рух інформаційних потоків не знає ні кордонів, ні часу, ні простору. Переклад сприяє взаємозбагаченню мистецтв, літератур, науки, матеріальної та побутової культури різних народів світу. Завдяки перекладу ми знаємо Шекспіра, Данте, Гете. Проте до цих пір переклад залишається вельми складним явищем, багато аспектів якого вимагають більш детального вивчення.

Переклад – надзвичайно складне і багатостороннє явище, описати всі сутнісні сторони якого в одному, навіть дуже розгорнутому, визначенні вельми складно, якщо взагалі можливо. Перш за все слід мати на увазі, що саме слово переклад є